

Simon Béla: A készpénz szerepe a vállalati gazdálkodásban – hol magas a házipénztár-állomány?*,¹

Cikkünkben arra keressük a választ, hogy a nemzetgazdaság magas készpénzigénye milyen módon oszlik meg a legnagyobb készpénzhasználó szektorok – a vállalatok és a háztartások – között, illetve a vállalati szektor egyes részei milyen mértékben járulnak hozzá a szektor készpénzkeresletéhez. A vizsgálatot a jegybank statisztikai szolgálata számára nemrég elérhetővé vált vállalati adatforrások teszik lehetővé. Az adatok megerősítik a korábbi felmérések eredményeit a készpénzállomány és az egyéb vállalati jellemzők összefüggéseiről, ugyanakkor árnyaltabb képet adnak a készpénztartás időbeli alakulásáról. Ezek szerint a vállalati szektor a 2000-es évek közepéig a forgalomban lévő készpénz növekvő hányadát birtokolta, a vállalatok készpénzállománya pénzeszközök, vagyonuk és árbevételük egyre nagyobb hányadát tette ki. 2006-tól kezdődően a folyamat megfordult, a forgalomban lévő készpénz állományának bővülése ekkortól kizárólag a háztartásoknál jelenik meg. A rendelkezésre álló új adatok lehetőséget biztosítanak a készpénztartásra vonatkozó korábbi statisztikai becslések felülvizsgálatára is. A cikkben bemutatott eredmények 2010. januárban jelennek meg a pénzügyi számla-statisztikában.

BEVEZETÉS

Nem egyszerű feladat megállapítani, hogy a gazdasági szereplők hogyan osztoznak a forgalomban lévő készpénzen, milyen mértékben járulnak hozzá a nemzetgazdasági készpénzkereslethez. Ennek elsősorban az az oka, hogy a készpénztartásban leginkább érintett szektorok – a vállalkozások és a háztartások – elkülönítése, illetve pénzmennyiségük felmérése egyaránt nehézségekbe ütközik. 2000-ig a vállalati szektor a jogi személyiségű vállalkozások halmazát jelentette, a jogi személyiség nélküli vállalkozások – akkori szóhasználattal kisvállalkozások – a háztartások szektorába tartoztak a statisztikában. 2001-től módosultak a szektorhatárok, ettől kezdve vállalatnak számít valamennyi társas vállalkozás, a háztartások szektorát pedig a lakosság és az egyéni vállalkozók alkotják. A besorolás szabályainak változásával tehát a vállalati szektorba kerültek át azok a kisebb vállalkozások, amelyeket korábban a statisztika nem kívánt elkülöníteni az azokat működtető háztartásoktól, és amelyek készpénzállománya sohasem volt vizsgálat tárgya.²

A gazdasági szektorok elkülönítésének, illetve eszközeik és kötelezettségeik megfigyelésének módja alapvetően befolyásolja, hogy milyen képet közvetít a statisztika a szektorok pénzügyi vagyonáról és finanszírozási folyamatairól. Ennek megfelelő-

en, a gazdaságban rendelkezésre álló készpénz felosztása a gazdasági szereplők között hatással van azok vagyonára és pénzügyi megtakarításaira. Alapvető fontosságú tehát, hogy az e mutatók mérésével foglalkozó statisztikában – a pénzügyi számlákban – jó becslések készüljenek a teljes körűen meg nem figyelhető pénzügyi eszközökre. Ezáltal adhat megbízható választ a statisztika arra a kérdésre, hogy az egyes gazdasági szektorok a jövedelmeikből – fogyasztásuk és beruházásaik után – fennmaradó összeget milyen pénzügyi eszközökbe fektetik be, és ezáltal milyen más – bevételeiknél többet költő – szektorok fogyasztását és beruházásait finanszírozzák.

A jegybank pénzügyi számla-statisztikájá³ az egyetlen olyan hazai adat-összeállítás, amely valamennyi gazdasági szektor készpénzállományát, annak időbeli alakulását, illetve más vagyonelemekhez való viszonyát bemutatja. Az egyes gazdasági szereplők tulajdonában lévő készpénz mennyiségének meghatározása eddig az 1990-es évek közepén kialakított módszer alapján történt a statisztikában. Ennek lényege, hogy a rendelkezésre álló forintkészpénzt⁴ a nem pénzügyi vállalatok és a háztartások között mindenkor fix (7 és 93 százalékos) arányban osztottuk fel, a vállalatok tulajdonában lévő valuta mennyiségét pedig elhanyagolhatónak tekintettük. A felosztási arány az egykori jegybanki adatgyűjtések és felmérések alapján, az akkor érvényes szektorok szerint került kialakítás-

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

¹ A cikk megírásában Kozmits Ildikó és Németh Marosi Katalin működött közre.

² A kisvállalkozások és háztartások elkülönítése a gyakorlatban nem egyszerű. Konzisztens elszámolás követhető azonban az olyan esetekben, amikor a háztartás átmenetileg felhasznál valamennyit a vállalkozásában levő készpénzből, hiszen a vállalati pénzügyi eszköz csökkenését egy háztartás felé létrejövő pénzügyi követelés ellentételezi.

³ A pénzügyi számla-statisztika adatai az MNB internetes honlapján érhetők el.

⁴ A jegybank által kibocsátott mennyiségből a pénzügyi vállalatok, az államháztartás és a posta ismert készpénz állományának levonása után fennmaradó rész.

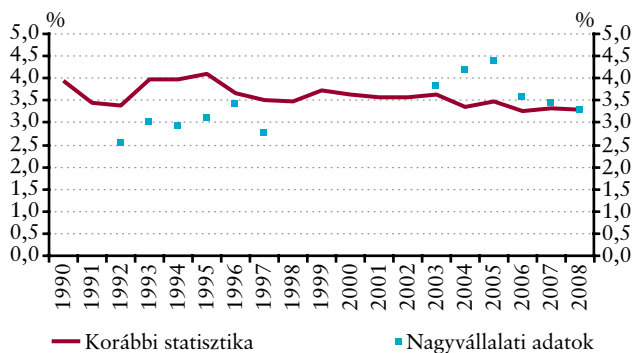
ra, felülvizsgálatára, módosítására újabb információk hiányában mostanáig nem volt lehetőség.

MI INDOKOLJA A KÉSZPÉNZFELOSZTÁS MÓDOSÍTÁSÁT?

A nagyvállalati éves beszámolók⁵ adatai szolgáltatták az első jelzéseket arra vonatkozóan, hogy a korábban kialakított számítási módszerrel a statisztika valószínűleg alulbecsli a vállalati szektor birtokában lévő készpénz mennyiségét. Miközben a forgalomban lévő készpénz fix arányú felosztásával készített statisztika azt tükrözte, hogy a vállalatok által birtokolt készpénz egyre kisebb hányadot képvisel pénzeszközeiken belül, a nagyvállalatok adataiból számított készpénzarány növekvő trendet mutatott, és a 2000-es évek közepén jelentősen meghaladta a szektor egészére vonatkozó statisztikát (1. ábra).

1. ábra

A vállalati készpénz viszonya a pénzeszközökhöz a korábbi statisztika és a nagyvállalati mérlegek szerint*

* Postai készpénz nélkül.

Forrás: MNB, pénzügyi számlák, nagyvállalati éves beszámolók.

Teljes körű megfigyelés a társas vállalkozások tulajdonában lévő készpénz mennyiségére vonatkozóan először a 2008. évi társaságiadó-bevallás keretében történt.⁶ Az adóbevallási adatok alapján a nem pénzügyi tevékenységet végző vállalatok 2008 végi pénztárállománya – a postai készpénzt nem számítva – 336 milliárd forintra becsülhető. Ez az összeg a vállalati szektor mérlegfőösszegének, illetve az éves árbevételének közel 5 szazalékát jelenti. Az új megfigyelés szerint a vállalkozások pénzeszközeiknek átlagosan 7,6 szazalékát tartották készpénzben 2008 végén (betétállományuk mintegy 4100 milliárd forintot tett ki). A pénzügyiszámla-statisztika ugyanevkor

148 milliárd forint vállalati készpénzt tartalmazott, ami a pénzeszközök 3,3 szazalékát jelentette (1. ábra).

A fix felosztási arányon alapuló készpénzbecslés tehát a ténylegesnél jóval alacsonyabb vállalati készpénzállományt eredményezett 2008 végére vonatkozóan. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a felosztási arány kialakításakor a vállalati szektor szervezeti köre sokkal szűkebb volt. A becslési eljárás nem vette figyelembe a vállalati szektor bővülését, amely a készpénzigény növekedését eredményezte a vizsgált évek során. A 2008 végére vonatkozó új adatok beépítése a statisztikába szükségessé teszi a korábbi időszakok adatainak módosítását is annak érdekében, hogy egységes tartalmú idősor álljon rendelkezésre a vállalati készpénztartásról.

A VISSZAMENŐLEGES ADATOK BECSLÉSE

A nem pénzügyi vállalatok birtokában lévő készpénz állományának visszavezetése becslés alkalmazásával oldható meg, amely időben négy szakaszra bontható:

- 2003 és 2007 között részletes becslés, nagyvállalati éves beszámolók felhasználásával,
- 1998 és 2002 között egyszerű becslés a pénzeszközök és a forgalomban lévő készpénz növekedési ütemének figyelembevételével,
- 1992 és 1997 között összetettebb becslés, aggregált nagyvállalati beszámolók felhasználásával, a pénzeszközök és a forgalomban lévő készpénz növekedési ütemének figyelembevételével,
- 1990 és 1991 között egyszerű becslés a pénzeszközök és a forgalomban lévő készpénz növekedési ütemének figyelembevételével.

2003 és 2007 között a vállalatonként rendelkezésre álló nagyvállalati éves beszámolók jó minőségű becslésre adnak lehetőséget. A nagyvállalati adatok nem reprezentálják a teljes szektor adatait, de azok megfelelő korrekciója (teljes körűvé tétele) vállalatnagyság és ágazat szerinti bontásban elvégezhető.⁷ A 2003 előtti időszakra – vállalati szintű adatok hiányában – csak egyszerűbb becslésre volt mód. A becslés során két ismert külső változó, a vállalati pénzeszközök és a rendelkezésre álló, felosztható forintkészpénz alakulása alapján vezet-

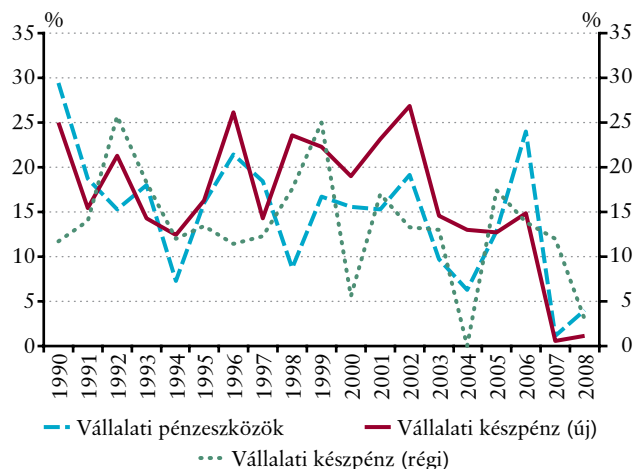
⁵ Ezek a nagyvállalatok a vállalati szektor vagyonának több mint kétharmadát adják, pénztáruk ugyanakkor a szektor készpénzállományának alig egy negyedét fedi csak le. Ez a csoport tehát nem reprezentálja megfelelően a szektor készpénzkeresletét, azonban a vizsgált időszakban csak ezen vállalati kör készpénzállománya ismert (1992 és 1997 között aggregáltan, 2003 és 2008 között vállalatonként).

⁶ Az adóbevallások mellékletében szereplő mérleg – a korábbi évektől eltérően – a pénzeszközökből kiemelve tartalmazza a vállalkozások év végi pénztárállományát.

⁷ A részletes éves beszámolót készítő cégek a vállalati sokaság egyre kisebb hányadát fedik le a vállalatméret csökkenésével, de még a 10 millió forintnál kisebb mérlegfőösszegű vállalkozások vagyonából is közel 5 szazalékot képviselnek. Ez ad lehetőséget a vállalati szektor egészére vonatkozó becslés készítésére.

2. ábra

A vállalati pénzeszközök és a készpénz éves növekedési üteme

Forrás: MNB, pénzügyi számlák, vállalati éves beszámolók.

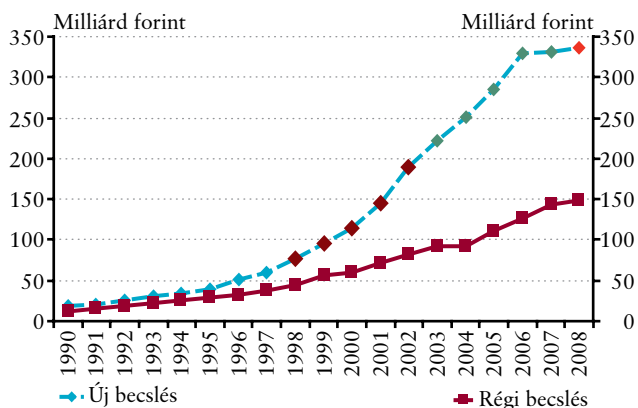
tük vissza évről évre a vállalati pénztár összegét. Mivel a vállalati készpénz mind a vállalati pénzeszközöknek, mind a forgalomban lévő (háztartások és vállalatok között felosztandó) készpénznek részét képezi, ezek éves növekedési üteméből következettünk a vállalati készpénz növekedési ütemére. A négy becslési szakasz a 2. ábrán is megfigyelhető.

A vállalati pénzeszközök és a forgalomban lévő forintkészpénz bővülését együttesen figyelembe véve, 1996 környékén, valamint a 2000-es évek első felében a vállalati pénztár növekedési ütemére a korábbiaknál magasabb becslés adódott.

3. ábra

Év végi vállalati készpénzállomány, régi és új becsléssel

(forint és valuta együtt)*

* Az új becslés időszorában az eltérő színű adatpontok a különböző becslési szakaszokat jelzik.

Forrás: MNB, pénzügyi számlák, nagyvállalati éves beszámolók. Postai készpénz nélkül.

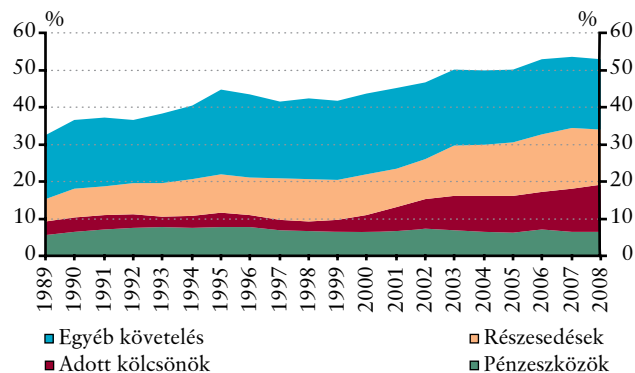
A nagyobb növekedési ütem következtében az újonnan becsült pénzállomány időben visszafelé haladva fokozatosan közelíti a régit, azonban a különbség 1990-ig visszamenve sem szűnik meg (3. ábra), ami összhangban áll azzal, hogy a vállalati szektor visszamenőlegesen kibővült a kisvállalatokkal.

A KÉSZPÉNZTARTÁS IDŐBELI ALAKULÁSA

A pénzügyiszámla-statisztika szerint a nem pénzügyi tevékenységet végző vállalkozások eszközei között nemzetgazdasági szinten egyre nagyobb hányadot képviselnek a pénzügyi eszközök (pénzeszközök, értékpapírok, tulajdonosi részesedések, követelések), miközben a nem pénzügyi eszközök (azaz immateriális javak, tárgyi eszközök, készletek) súlya csökken a mérlegben. Míg az 1990-es évek elején a vállalati vagyon kevesebb mint 40 százaléka jelent meg pénzügyi eszközök formájában, ma ez az arány 53 százalék körül mozog. Ennek elsősorban az az oka, hogy a közvetett tulajdonlás terjedésével jelentősebbé vált a tulajdonosirészesedés-szerzés és a kölcsönnyújtás a vállalatok között. Ugyanakkor a gazdálkodás hagyományos kellékeinek számító pénzeszközök és az egyéb követelések súlya lényegében változatlan maradt vagy csökkent a vállalati mérlegben (4. ábra).

4. ábra

Főbb pénzügyi eszközök súlya a vállalati mérlegben*

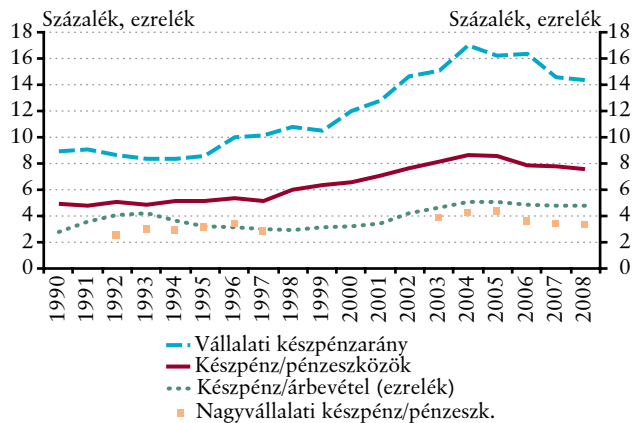
* A nem pénzügyi vállalatok év végi állományi adatai alapján, postai készpénz nélkül.

Forrás: MNB, pénzügyi számlák.

A vállalati pénzeszközök közé tartozó készpénz és bankbetétek aránya 1993-ig fokozatosan közel 8 százalékra emelkedett a mérlegben, majd az 1997-től tapasztalható csökkenést 2002 és 2006 környékén átmenetileg ismét magasabb (7,7 százalékos) értékek váltották fel. A vállalati készpénz állományára vonatkozó korábbi becslés szerint a vállalatok pénzeszközein belül 1996 óta 10 éven át folyamatosan növekedett a számlapénz aránya és csökkent a készpénzé (4 százalékról 3,3 százalékra, lásd 1. ábra). Az 1990-es évek első felétől eltekintve, a

5. ábra

A vállalati készpénz viszonya a felosztható készpénzhez, a pénzeszközökhöz és az árbevételhez (új becsléssel)*

* Postai készpénz nélkül.

Forrás: MNB, pénzügyi számlák, vállalati éves beszámolók.

korábban becsült vállalati készpénzállomány az éves árbevétel stabil hányadát, 2 ezrelékét tette ki. A pénzügyi számlák korábbi adatai alapján tehát azt a következtetést vonhattuk le, hogy a hazai nem pénzügyi vállalkozások évről évre lényegében bevételeik arányában növelték pénzkészletüket, miközben a készpénz szerepe a vállalati vagyonon, illetve a pénzeszközökön belül nemzetgazdasági szinten folyamatosan csökkent.

Az új becslések szerint viszont a vállalatok birtokában lévő készpénz állománya a vállalati pénzeszközök egészéhez, a vállalati éves árbevételhez, illetve a forgalomban lévő készpénz felosztható összegéhez viszonyítva a 2000-es évek közepéig növekvő tendenciát mutatott (5. ábra). A készpénzhasználat terjedése vállalatmérettől és ágazati besorolástól függetlenül megfigyelhető volt ebben az időszakban. 2006-tól azonban a készpénztartás visszafogása vált jellemzővé a szektor egészére, megállt a pénztári pénzállomány növekedése, és csökkent a vállalati szektor részesedése a forgalomban lévő pénzmennyiségből.

FORINT VAGY VALUTA?

Azáltal, hogy a forgalomban lévő készpénz fix arányú felosztása helyett a vállalatok tulajdonát képező pénzmennyiség közvetlen megfigyelésére térünk át a statisztikában, megváltozik a háztartásoknál kimutatott készpénz mennyisége is. Ezek

után a háztartásokra sem a felosztható forintkészpénz rögzített hányada jut, hanem a vállalati szektor által tartott forintkészpénz levonása után fennmaradó összeg. A vállalati adóbevallások és éves beszámolók azonban a forint- és a valutapénztár együttes állományát tartalmazzák, és erre a teljes vállalati készpénz mennyiségre készült a visszamenőleges becslés is, amit a fentiekben ismertettünk. A vállalati statisztikák részletesebbé tétele, illetve a háztartásokra jutó forintkészpénz meghatározása érdekében azonban az újonnan előállított vállalati készpénzadatokat fel kell bontani forintra és valutára. A vállalati szektor által birtokolt valuta mennyiségére vonatkozóan eddig nem készült becslés, a most kialakított egyszerű eljárást az alábbiakban mutatjuk be.

A vállalati készpénz devizaszerkezetéről, a vállalatok valutatartásáról szinte semmilyen információval nem rendelkezünk. Néhány kis mintán végzett vállalati felmérés és a 2008-ban indított jegybanki nagyvállalati adatgyűjtés adhat támpontot a valutapénztárban lévő készpénz mennyiségének becsléséhez. Ez utóbbi adatforrás alapján 2008-ban a külfölddel kereskedelmi vagy finanszírozási kapcsolatban lévő hazai nagyvállalatok összes pénztári készpénzállománya 15 és 20 milliárd forint között mozgott, ebből a valuta 1-1,5 milliárd forintot, 10 százalék alatti hányadot tett ki. A vállalati szektor árfolyamkitettségének vizsgálatát célzó jegybanki kérdőíves felmérések eredményei szerint a pénztári készpénznek 2004 végén 11, 2006 végén 7 százaléka volt külföldi valuta.⁸ Az adatforrásokban a legtöbb valutatartó vállalat és a legnagyobb összegek a *feldolgozóipar* és a *kereskedelem* területén jelennek meg, de a *szállítás, raktározás*, illetve a *szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás* nemzetgazdasági ágak is említésre méltó súllyal szerepelnek. Az adatszolgáltatásokban, felmérésekben a vállalkozások mintegy egy tizede számol be valutatartásról, és ezen cégek pénztárában általában a forintkészpénzzel azonos nagyságrendű valuta található.

A vállalati bankbetéteken belül a devizabetétek aránya hosszú időn át 20 százalék körül ingadozott, EU-tagságunk óta azonban fokozatosan 30 százalék fölé emelkedett. A készpénzre vonatkozóan a valutapénztár állományának arányát legfeljebb 10 százalékra becsüljük, és nem valószínűsítjük az arány jelentős időbeli elmozdulását. 2008 végén ennek megfelelően 34 milliárd forint értékű valutakészletet szerepeltetünk a pénzügyiszámla-statisztikában új becslésként, ami a belföldi gazdasági szektorok által birtokolt valutaállomány 10 százaléka. Ennek megfelelően a vállalatok tulajdonában lévő forintkészpénz állományára 302 milliárd forint adódik (1. táblázat).

⁸ A felmérések eredményeinek összefoglalását lásd Bodnár Katalin: A hazai kis- és középvállalatok árfolyamkitettsége, devizahitelezésük pénzügyi stabilitási kockázatai (MNB-tanulmányok, 2006), illetve Bodnár Katalin: A magyar vállalatok árfolyamkitettsége – egy kérdőíves felmérés eredményei (MNB-tanulmányok, 2009).

1. táblázat

A háztartások és a vállalatok birtokában lévő készpénz meghatározása

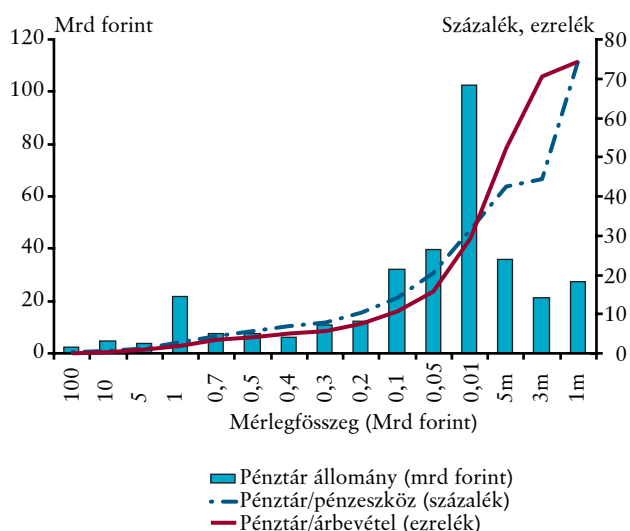
2008 végi állományok, milliárd forint	Régi becslés	Új becslés
Forgalomban lévő forint készpénz (bankjegy, érme)	2309	2309
ebből: pénzügyi vállalatoknál lévő készpénz	174	174
ebből: államháztartásnál lévő készpénz	2	2
ebből: postai készpénz	22	22
ebből: felosztható maradék összeg	2111	2111
nem pénzügyi vállalatokra jutó készpénz	148	302
háztartásokra jutó forint készpénz	1963	1809
Nem pénzügyi vállalatok valutaállománya	0	34
Nem pénzügyi vállalatok teljes készpénzállománya	148	336

KÉSZPÉNZHASZNÁLAT
A VÁLLALATMÉRET FÜGGVÉNYÉBEN

A felmérések egybehangzó eredménye, hogy a kisebb vállalkozások körében elterjedtebb a készpénzhasználat. A vállalatméret⁹ csökkenésével egyrészt megnő a pénzeszközök súlya a mérlegben, másrészt a készpénz aránya is bővül a pénzeszközökön belül. Míg a legnagyobb vállalatok pénzeszközeik átlagosan alig 1 százalékát tartják készpénzben, a legkisebbeknél

6. ábra

A vállalati készpénz összege és viszonya a pénzeszközökhöz és az árbevételhez a vállalatméret függvényében, 2008*

* A mérlegfösszeg a vízszintes tengely mentén balról jobbra csökken, a legkisebb értékek millió forintban (m) értendők.

Forrás: MNB Statisztika (éves beszámoló, társasági adóbevallások alapján).

ez az arány meghaladja az 50 százalékot (6. ábra). A készpénzarány a vállalatméret csökkenésével egyre szélsőségesebb képet mutat: a növekvő átlagértékek mögött sok, szinte kizárólag készpénzt használó vállalkozás adata húzódik meg, míg mások egyáltalán nem mutatnak ki készpénzt mérlegükben.

A kisebb vállalkozások súlyát a vállalati szektor készpénzállományának meghatározásában jól mutatja, hogy a 100 millió forint alatti mérlegfőösszegű vállalkozások adják az összállomány két harmadát, miközben a vállalati szektor vagyonának csupán 7, árbevételének 11, pénzeszközeinek 18 százaléka kötődik ezekhez a vállalatokhoz. Ezen belül a 10 millió forintnál kisebb vagyonnal rendelkező vállalatokhoz tartozik a készpénzállomány egy negyede, ezek a vállalatok ugyanakkor a vállalati pénzeszközök csupán 5 százalékát birtokolják, a szektor árbevételéhez pedig mindössze 2 százalékban járulnak hozzá.

A készpénztartás bemutatott szélsőséges eloszlása teszi nehézé a vállalatok által birtokolt készpénz állományának becslését. A készpénzhasználat vizsgálata kisebb szervezetekre koncentrált felméréseket igényel, amelyek nélkül ugyanakkor más vállalati jellemzők néhány százalékos hibával megfigyelhetők, becsülhetők. Ezért is kevés a készpénzfelmérés és a készpénztartási szokásokat bemutató elemzés.

KÉSZPÉNZHASZNÁLAT ÁGAZATI
BONTÁSBAN

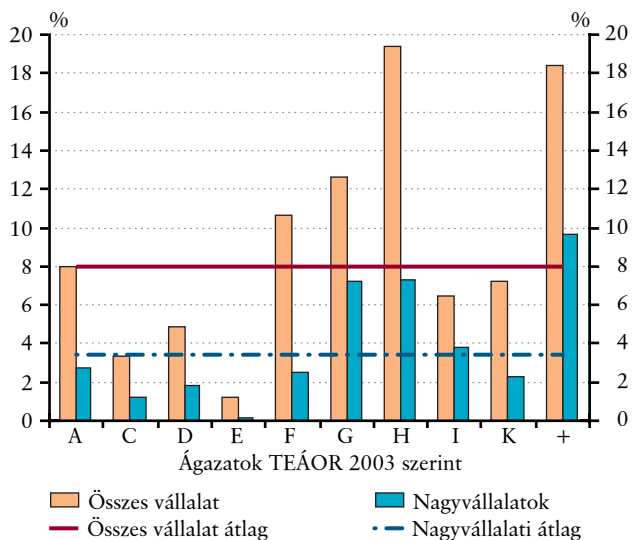
Vannak készpénzigényesebb és kevésbé készpénzigényes gazdasági tevékenységek, ezért érdemes áttekinteni, hogy az egyes nemzetgazdasági ágak milyen mértékben járulnak hozzá a vállalati szektor egészének készpénzkeresletéhez. A vállalati szektor birtokában lévő készpénz mennyiségének na-

⁹ A cikkben a vállalatnagyságot praktikus okokból a mérlegfösszeggel mérjük. Mivel a vállalati árbevétel és a mérlegfösszeg között szoros kapcsolat van, a mérlegfösszeg vonatkozásában tett kijelentések az árbevételt tekintve is érvényesek.

gyobb részét a *kereskedelem, javítás (G)* és az *ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás (K)* gazdasági ágakba tartozó vállalatok adják. A vállalati pénzeszközökön belül a legnagyobb súlya a készpénznek a *szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (H)* és az *oktatás, egészségügyi és szociális ellátás, illetve egyéb szolgáltatások (+)* ágazatokban van. Az *építőipari cégek (F)* a teljes vállalati készpénzmennyiség 11 százalékát birtokolják, ami pénzeszközök alig több mint 10 százalékát jelenti. Az építőipari cégek tehát a készpénzhasználat tekintetében a nemzetgazdasági átlag közelében helyezkednek el. Az építőipar árbevétele viszont a nem pénzügyi vállalati szektor árbevételének csupán 5 százalékát éri el, így az éves árbevételre jutó pénztári készpénzállomány a nemzetgazdasági érték kétszerese (10,5 ezrelék). Ennél is lényegesen magasabb árbevétel-arányos készpénzállományt tapasztalunk a *szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (H)*, az *ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás (K)* és az *oktatás, egészségügyi és szociális ellátás, illetve egyéb szolgáltatások (+)* ágazatokban. A kereskedelmi tevékenységet végző vállalkozások esetében ellenben a készpénz magas állománya nagy forgási sebességgel párosul, így a pénztárban átlagosan csak 1-2 nap árbevételének megfelelő összeg található. Az ágazatba tartozó legkisebb vállalatoknál az ágazati átlagérték tízszeresét mérhetjük, de ez igaz a legtöbb más gazdasági ágazat esetében is.

7. ábra

A házipénztár állománya a pénzeszközök egészéhez viszonyítva, ágazati bontásban, 2008*

* Az ágazati kódok jelentése: A – mezőgazdaság, C – bányászat, D – feldolgozóipar, E – villamosenergia-, gáz-, vízellátás, F – építőipar, G – kereskedelem, javítás, H – szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, I – szállítás, raktározás, távközlés, K – ingatlanügylek, gazdasági szolgáltatás, + – egyéb ágazatok (oktatás, egészségügy, egyéb közösségi, személyi szolgáltatás).

Forrás: Vállalati éves beszámolók, társaságiadó-bevallások.

KÖVETKEZTETÉSEK

A magyar gazdaság nemzetközi viszonylatban magas készpénzigényéhez a vállalati és a háztartási szektor egyaránt hozzájárult. A forgalomban lévő készpénz mennyiségének a gazdasági fundamentumokkal nem magyarázható bővülése azonban az elmúlt években egyértelműen a háztartások szektorához és nem a vállalatokhoz kötődik. A rendelkezésre álló új adatok és a szakértői becslések szerint a vállalati szektor az 1990-es évek közepétől tíz éven át a forgalomban lévő készpénz egyre nagyobb hányadát birtokolta. Ezt követően viszont megállt a vállalati készpénz állományának bővülése, így az azóta kibocsátott többlet-fizetőeszköz a háztartások készpénzkeresletének kielégítését szolgálta. 2006-tól kezdődően vállalatmérettől és tevékenységtől függetlenül tapasztalható volt a vállalkozások készpénzigényének visszafogása, ami együtt járt a bankbetétek állományának stagnálásával.

A korábbiaknál lényegesen magasabb összegű vállalati készpénzállomány kimutatása a statisztikában maga után vonja a forgalomban lévő készpénzből a háztartási szektorra jutó mennyiség csökkenését. A készpénzraktár szektorok közötti átrendezése, illetve a vállalati valutakészlet figyelembevétele módosítja a szektorok vagyont és pénzügyi megtakarításait. Bízunk benne, hogy az új készpénzadatok megjelenésével pontosabbá válnak az érintett szektorok finanszírozási adatai, egyenlegmutatói, és teljesebb képet kaphatunk a vállalatok készpénzhasználatáról, a készpénz szerepéről a vállalati gazdálkodásban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A VÁLLALATOK PÉNZÜGYI ADATAI, 1992–1993, Központi Statisztikai Hivatal, 1995.

A VÁLLALATOK PÉNZÜGYI ADATAI, 1995–1998, Központi Statisztikai Hivatal, 2000.

MAGYARORSZÁG PÉNZÜGYI SZÁMLÁI, 2005, Magyar Nemzeti Bank, 2005.

MAGYARORSZÁG PÉNZÜGYI SZÁMLÁI, 2008, Magyar Nemzeti Bank, 2008.

BODNÁR KATALIN (2006): A hazai kis- és középvállalatok árfolyamkitettsége, devizahitelezésük pénzügyi stabilitási kockázatai. *MNB-tanulmányok* 53.

BODNÁR KATALIN (2009): A magyar vállalatok árfolyamkitettsége – egy kérdőíves felmérés eredményei. *MNB-tanulmányok* 80. (Angol nyelven.)

ODORÁN RITA–SISAK BALÁZS (2008): A magyar gazdaság készpénzigénye – továbbra is olajozottan működhet a rejtett gazdaság? *MNB-szemle*, 2008. december.

TÓTH I. JÁNOS (1998): Vállalkozások készpénztartási szokásai és házipénztárának állománya. *MNB Műhelytanulmányok*, 1998. június.

A CIKKBEN HASZNÁLT FŐBB FOGALMAK MAGYARÁZATA

Készpénz: Valamely jegybank vagy állami szerv által kibocsátott, törvényes fizetőeszköznek számító bankjegy és érme. A hazai gazdasági szereplők birtokában nemzeti valutában (forintban) és külföldi pénznemben (valutában) denominált készpénz egyaránt lehet. A gazdálkodó szervezetek birtokában lévő készpénz mennyiségét a pénztárjukban (forint- és valutapénztárban) nyilvántartott összeggel mérjük.

Pénzeszközök: A hazai számviteli szabályozás szerint a gazdálkodószervezetek által birtokolt, mérlegükben eszközként kimutatott pénztári készpénz, csekkek és rövid lejáratú bankbetétek együttes állománya. A nem pénzügyi vállalatok esetében – a csekkek és az éven túli hátralévő futamidejű betétek alacsony összege miatt – a pénzeszközök lényegében a kész-

pénz és a bankbetétek együttesét jelentik, összhangban a statisztikai kategóriákkal.

Nem pénzügyi vállalatok: A Magyarországon bejegyzett, főtevékenységként nem pénzügyi tevékenységet végző társas vállalkozások csoportja a statisztikában. A nem pénzügyi vállalatok szektorára röviden „vállalatok” megnevezéssel is hivatkozunk a cikkben. A nem pénzügyi vállalatok szektorába tartozó Magyar Posta Zrt.-t – speciális tevékenysége és ehhez kapcsolódó jelentős készpénzállománya miatt – jelen cikkben nem vesszük figyelembe a vállalati készpénztartás vizsgálatánál.

Nagyvállalatok: A cikkben ezzel az elnevezéssel illetjük a számviteli előírások szerint részletes (nem egyszerűsített) éves beszámolót készítő vállalatok csoportját. Ezen vállalatok egy része – a besorolásnál alkalmazott eltérő nagyságkategóriák miatt – a kis- és középvállalkozásokról szóló jogszabályok szerint kis- és középvállalkozásnak minősül. A hazai vállalkozások mintegy 6 százaléka – jelenleg mintegy 26 ezer vállalat – készít részletes éves beszámolót, amelynek mérlegéből megállapítható, hogy mennyi készpénz volt a vállalati pénztárban az üzletév végén. A többi vállalkozás a pénzeszközök egy összegben közli egyszerűsített beszámolója mérlegében.